

Μέθοδοι εκπαίδευσης χρηστών σε Αμερικανικά πανεπιστήμια

Παναγιώτης Κώτσιος

*Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μονάδα Εκπαίδευσης & Επιμόρφωσης
Χρηστών, email: kotsios@leps.auth.gr¹*

Περίληψη

Οι στόχοι της παρούσας μελέτης είναι καταρχήν να εξετάσει το εάν και κατά πόσο η πληροφοριακή παιδεία έχει ενταχθεί στα προγράμματα σπουδών των αμερικανικών πανεπιστημίων με τη μορφή μαθήματος, και έπειτα να χρησιμοποιήσει τα στοιχεία για σύγκριση με τα διαθέσιμα για τον ελληνικό χώρο. Η συλλογή των στοιχείων έγινε μέσω ερωτήσεως πολλαπλής επιλογής που στάλθηκε το καλοκαίρι του 2008 στην λίστα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για την πληροφοριακή παιδεία της Αμερικανικής Ένωσης Βιβλιοθηκών. Απαντήσεις παρελήφθησαν από 27 διαφορετικά αμερικανικά πανεπιστήμια και κολλέγια. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι αμερικανικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες είναι μεν πιο οργανωμένες από τις ελληνικές στην παροχή μαθημάτων πληροφοριακής παιδείας, αλλά η διαφορά είναι μικρή. Συμπεραίνεται επίσης ότι στον ελληνικό χώρο τα τελευταία χρόνια έχει γίνει πρόοδος στην οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας.

Λέξεις κλειδιά : εκπαίδευση χρηστών, Αμερικανικά πανεπιστήμια, ανώτατη εκπαίδευση, πληροφοριακή παιδεία, έρευνα

i. Εισαγωγή

Η απόκτηση ικανοτήτων πληροφοριακής παιδείας κατά τη διάρκεια των ανώτατων σπουδών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ολοκληρωμένη εκπαίδευση των φοιτητών και για την σωστή προετοιμασία τους για τον μετέπειτα επαγγελματικό στίβο. Ο τρόπος όμως, με τον οποίο καλλιεργούνται οι ικανότητες αυτές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση διαφέρει από χώρα σε χώρα και από πανεπιστήμιο σε πανεπιστήμιο. Σε κάποιες περιπτώσεις συναντάμε εκπαιδευτικά σεμινάρια, σε άλλες ηλεκτρονικές οδηγούς μέσω ιστοσελίδων και σε άλλες ολοκληρωμένα μαθήματα πληροφοριακής παιδείας επιλογής ή κορμού. Με σκοπό τη διερεύνηση αυτού του φαινομένου η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στον τρόπο παράδοσης μαθημάτων πληροφοριακής παιδείας σε μια άλλη χώρα και συγκεκριμένα στις ΗΠΑ. Η συλλογή στοιχείων από τη χώρα αυτή, η οποία παρουσιάζει μεγάλη παράδοση στον συγκεκριμένο τομέα, μπορεί να βοηθήσει αφενός στην ενημέρωσή μας για την εκεί υπάρχουσα κατάσταση και αφετέρου να χρησιμοποιηθεί για σύγκριση με τον ελληνικό χώρο, βάσει των σχετικών ερευνών που διεξήχθησαν πάνω στο θέμα τα προηγούμενα χρόνια.

ii. Βιβλιογραφική Επισκόπηση

¹ Ευχαριστώ την κ Μπίσμπα Άννα για την φιλολογική επιμέλεια του κειμένου.

Η πληροφοριακή παιδεία έχει γίνει γνωστή με πολλά διαφορετικά ονόματα όπως: προσανατολισμός στη χρήση της βιβλιοθήκης, βιβλιογραφική εκπαίδευση, εκπαίδευση χρηστών και καλλιέργεια δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας. Ωστόσο οι ορισμοί είναι μεταξύ τους αλληλένδετοι. Ο προσανατολισμός στη χρήση της βιβλιοθήκης επικεντρώνεται στο πώς κάποιος μπορεί να χρησιμοποιήσει το χώρο της βιβλιοθήκης, η βιβλιογραφική εκπαίδευση και η εκπαίδευση χρηστών στην εκμάθηση της χρήσης των πληροφοριακών πηγών που προσφέρει η βιβλιοθήκη, ενώ η καλλιέργεια πληροφοριακών δεξιοτήτων και τελικά της πληροφοριακής παιδείας στην απόκτηση ικανοτήτων προσδιορισμού, εύρεσης, ανάκτησης, αξιολόγησης, αποτελεσματικής και ηθικής χρήσης της απαιτούμενης πληροφόρησης (www.informationliteracy.org.uk). Αυτή η εξέλιξη των μεθόδων εκπαίδευσης που ουσιαστικά μετέτρεψε τις ικανότητες χρήσης της βιβλιοθήκης σε ικανότητες πληροφοριακής παιδείας, κατέστη αναπόφευκτη λόγω της τεχνολογικής προόδου, του πολλαπλασιασμού των ηλεκτρονικών βάσεων αλλά και την διαδεδομένη πλέον χρήση των Η/Υ και του διαδικτύου (Thomas 2004).

Σύμφωνα με αρκετούς συγγραφείς, όπως οι Rothstein (1955), Lee (1966), Thomas (1999) & Weiss (2005), η προέλευση των εκπαιδευτικών μαθημάτων που εξελίχθηκαν στα σημερινά προγράμματα πληροφοριακής παιδείας μπορεί να βρεθεί στην “προσωπική βοήθεια” που παρείχαν οι βιβλιοθηκονόμοι στις αμερικανικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, από νωρίς του 19^{ου} αιώνα ακόμη. Στοιχεία εκπαίδευσης για την χρήση της βιβλιοθήκης βρέθηκαν στο κολλέγιο του Harvard από τη δεκαετία 1820s ακόμη (Salony 1995), ενώ απόψεις για το ρόλο της βιβλιοθήκης ως μέσο καλλιέργειας της αυτοδύναμης δια βίου μάθησης των φοιτητών, είχαν επίσης διατυπωθεί από πολύ παλιά (Thomas 2004). Η αποδοχή όμως, των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ως σημαντικό μέρος των υπηρεσιών των βιβλιοθηκών, άρχισε να εξελίσσεται δυναμικά κάπως αργότερα, γύρω στα τέλη του 19^{ου} αιώνα (Hardesty, Schmitt, και Tucker 1986 & Thomas 1999), και οφείλεται κυρίως στις πρωτοβουλίες συγκεκριμένων βιβλιοθηκονόμων για την καλλιέργεια των βιβλιογραφικών και πληροφοριακών ικανοτήτων των φοιτητών τους (αναλυτική παράθεση αυτών γίνεται στον Weiss 2005).²

Η ανάπτυξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της βιβλιοθήκης στην Αμερική του 20^ο αιώνα συνεχίστηκε μέσω των συντονισμένων προσπαθειών βιβλιοθηκονόμων και καθηγητών, οι οποίοι πέτυχαν να εγκαθιδρύσουν αυτού του είδους την εκπαίδευση στους στόχους ορισμένων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και να την ενσωματώσουν στο τακτικό πρόγραμμα σπουδών τους. Παραδείγματα αποτελούν ο Melvil Dewey (1851-1931) που στην αρχή του αιώνα καθιέρωσε την “οργανωμένη προσωπική βοήθεια” στην βιβλιοθήκη του Columbia College (Rothstein, 1955, p. 28), και τους Donham and Tiller που σχεδίασαν και εκτέλεσαν προγράμματα με τους ίδιους στόχους στα Stephens College, Peabody College, Wayne State University, και Earlham College (Thomas 2004). Αυτά τα προγράμματα, που άκμασαν στα μισά του τελευταίου αιώνα, είχαν ως

² Για παράδειγμα ο William Frederick Poole (1821-1894), ενόησε τη δημιουργία μιας πανεπιστημιακής σειράς μαθημάτων στις "επιστημονικές μεθόδους χρησιμοποίησης των βιβλίων" και επιδίωξε την ανάπτυξη θέσεων καθηγητών για τους βιβλιοθηκονόμους με αυτήν την ευθύνη. Ο Raymond C. Davis (1836-1919) δημιούργησε μια τέτοια σειρά μαθημάτων στο πανεπιστήμιο του Michigan το 1881 (Thomas 2004), τα οποία μάλιστα αποτέλεσαν πρότυπο για την δημιουργία παρόμοιων μαθημάτων και σε άλλα πανεπιστήμια (www.libraryinstruction.com).

σκοπό να εξασφαλίσουν ότι η εκπαίδευση για την χρήση της βιβλιοθήκης είχε δεθεί άμεσα με το διδακτικό πλαίσιο των μαθημάτων των κολλεγίων.

Κατά τη δεκαετία του 1960, ιδιαίτερα σημαντικά ήταν τα προγράμματα που δημιουργήθηκαν από τους Patricia Bryan Knapp (1914-1972), στο δημόσιο πανεπιστήμιο του Wayne και αφορούσε την συνεργασία των καθηγητών και της βιβλιοθήκης για την εκπόνηση των εργασιών των φοιτητών (Thomas 2004, www.libraryinstruction.com), και Evan Ira Farber, Thomas B. Kirk and James R. Kennedy στα μέσα του 1960, στο Earlham College (Kennedy 1986, p. 233), που επίσης στηρίχθηκαν στην ενεργή συνεργασία εκπαιδευτικού προσωπικού και βιβλιοθήκης για την βιβλιογραφική εκπαίδευση των φοιτητών. Αρκετά σημαντική εξέλιξη ήταν επίσης η απόφαση της Επιτροπής Ανώτατης Εκπαίδευσης των Μεσαίων Πολιτειών να απαιτήσει από τα διαπιστευμένα ιδρύματα να συμπεριλαμβάνουν στους στόχους τους προγράμματα εκπαίδευσης για τις βιβλιοθήκες (Lutzker 1990). Ενώ δηλαδή ως τότε η εκπαίδευση ήταν προαιρετική, αυτή η εξέλιξη άλλαζε τον χαρακτήρα της σε υποχρεωτική δραστηριότητα.

Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα όμως, οι τεχνολογικές καινοτομίες, ο πολλαπλασιασμός των ηλεκτρονικών βάσεων και το Διαδίκτυο αναγκάσαν τις αμερικανικές βιβλιοθήκες να αναπροσαρμόσουν τις υπηρεσίες τους και να εμπλουτίσουν την εκπαίδευση για την χρήση της βιβλιοθήκης με την πληροφοριακή παιδεία. Ένα καθοριστικό γεγονός για την ανάπτυξη της έννοιας ήταν η καθιέρωση της Προεδρικής Επιτροπής Πληροφοριακής Παιδείας της Αμερικανικής Ένωσης Βιβλιοθηκών, της οποίας η τελική έκθεση περιέγραψε και τη σημασία της έννοιας: *"Για να είναι πληροφορικά εγγράμματο, ένα πρόσωπο πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίζει πότε απαιτείται πληροφόρηση, να έχει τη δυνατότητα να την εντοπίσει, να την αξιολογήσει, και να την χρησιμοποιήσει αποτελεσματικά"* (1989). Κατά συνέπεια η έννοια της πληροφοριακής παιδείας θεμελιώθηκε επάνω και διεύρυνε τις προσπάθειες που κατέβαλλαν για δεκαετίες οι βιβλιοθηκονόμοι προκειμένου να βοηθήσουν τους χρήστες τους, μαθαίνοντάς τους πώς να χρησιμοποιούν τα ερευνητικά εργαλεία και το υλικό των βιβλιοθηκών τους. Επιπλέον, το 1989, η Προεδρική Επιτροπή της A.L.A. καθιέρωσε και το National Forum on Information Literacy, ένα εθελοντικό δίκτυο οργανισμών που δεσμεύτηκαν να εγείρουν τη δημόσια πληροφόρηση για την σημασία της πληροφοριακής παιδείας στα άτομα, στις κοινότητες, στην οικονομία και στην κοινωνία γενικότερα.

Από το 1989 το National Forum on Information Literacy έχει εξελιχθεί σταθερά και σήμερα αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο αριθμό οργανισμών που όλοι στοχεύουν στην διάδοση της πληροφοριακής παιδείας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (Gibson 2004, www.infolit.org). Αν και η αρχική πρόθεση του φόρουμ ήταν να βελτιώσει τη δημόσια πληροφόρηση και υποδομή σε εθνικό επίπεδο, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών το φόρουμ έχει κάνει σημαντικά βήματα για την προώθηση της πληροφοριακής παιδείας διεθνώς. Για παράδειγμα το φόρουμ χρηματοδότησε από κοινού με την UNESCO και την IFLA διάφορες "συνεδριάσεις εμπειρογνομών", με αποτέλεσμα τη Διακήρυξη της Πράγας (2003) και την Προκήρυξη της Αλεξάνδρειας (2005), υπογραμμίζοντας τη σημασία της πληροφοριακής παιδείας ως βασικού ανθρώπινου δικαιώματος και ως βασική ικανότητα και συστατικό της δια βίου μάθησης (www.infolit.org). Άλλα σημαντικά γεγονότα για την ανάπτυξη της πληροφοριακής παιδείας στην Αμερική ήταν επίσης η ίδρυση του Ινστιτούτου για την Πληροφοριακή Παιδεία το 1998, καθώς και η παράλληλη ανάπτυξη δύο συνόλων προτύπων

πληροφοριακής παιδείας, ένα για το σχολικό τομέα και ένα τον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τέλος το Αμερικανικό Υπουργείο Παιδείας επίσης συμπεριέλαβε τον Δεκέμβριο του 2000 την πληροφοριακή παιδεία ως έναν από τους πέντε βασικούς στόχους στο εθνικό σχέδιο τεχνολογικής εκπαίδευσης, αλλά υπάρχουν και αρκετά ακόμη στρατηγικά έγγραφα που συμπεριλαμβάνουν τον ρόλο της πληροφοριακής παιδείας (Virkus 2003).

Στην Ευρώπη ο ορισμός της πληροφοριακής παιδείας που έχει επικρατήσει είναι αυτός που καθορίστηκε από την προεδρική επιτροπή για την πληροφοριακή παιδεία της Αμερικανικής Ένωσης βιβλιοθηκών το 1989 (Αναστασιάδου κ.α. 2007), αν και από τότε έχουν προταθεί αρκετοί ακόμα ορισμοί. Η οικειοποίηση και διάδοση του όρου ήταν φυσική εξέλιξη της βιβλιογραφικής εκπαίδευσης που είχε ξεκινήσει στις Ευρωπαϊκές πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες από πολλές δεκαετίες νωρίτερα (Virkus 2003). Το έντονο ενδιαφέρον αλλά και οι πολλαπλές προσπάθειες των βιβλιοθηκονόμων για την ανάπτυξη αυτών των ικανοτήτων αποδεικνύεται και από τον μεγάλο αριθμό συνεδρίων, σεμιναρίων, άρθρων αλλά και ιστοσελίδων που έχουν παρουσιαστεί στον ευρωπαϊκό χώρο τα τελευταία δέκα χρόνια.

Στην ευρωπαϊκή τριτοβάθμια εκπαίδευση οι πρωτοβουλίες για την καλλιέργεια της πληροφοριακής παιδείας έχουν πάρει πολλές μορφές: online σεμινάρια, προσωπική βοήθεια, τακτικά σεμινάρια, ή ολοκληρωμένα μαθήματα. Αν και κατά τη διάρκεια των πρώτων ετών ένα μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων διδασκαλίας ήταν χωριστό από το πρόγραμμα σπουδών, τώρα υπάρχουν τάσεις για την ένταξη της πληροφοριακής παιδείας στα προγράμματα σπουδών όλων των επιστημών. Όπως αναφέρει ο Virkus (2003) *“αρκετές συζητήσεις έχουν πραγματοποιηθεί πάνω στο θέμα εάν η πληροφοριακή παιδεία πρέπει να διδαχθεί ως χωριστό μάθημα ή να ενσωματωθεί στο πρόγραμμα σπουδών, αλλά η πλειοψηφία υποστηρίζει το μοντέλο ενσωμάτωσης στα προγράμματα σπουδών”* (σελ. 42). Μερικά ιδρύματα προσφέρουν ήδη ολοκληρωμένα μαθήματα πληροφοριακής παιδείας, με μικρές διαφοροποιήσεις όσον αφορά τον τρόπο βαθμολόγησης (άλλα είναι μαθήματα pass/fail και άλλα με κανονική, προσμετρούμενη για το βαθμό πτυχίου βαθμολογία).

Στον ελληνικό χώρο ο όρος πληροφοριακή παιδεία είναι σχετικά νεότερος και έλαβε ιδιαίτερη σημασία από το 2000 και έπειτα (Αναστασιάδου κα 2007), κυρίως μέσα στο χώρο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, ως αποτέλεσμα των έργων που υλοποιήθηκαν σε αυτές μέσω του ΕΠΕΑΕΚ. Η καλλιέργεια των ικανοτήτων πληροφοριακής παιδείας στα ελληνικά Πανεπιστήμια σήμερα παρέχεται κυρίως μέσω προγραμμάτων εκπαίδευσης που οργανώνονται από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και σε λίγες μόνο περιπτώσεις μέσω μαθημάτων συγχωνευμένων στα προγράμματα σπουδών των τμημάτων. Η ανάγκη όμως, ενσωμάτωσης της πληροφοριακής παιδείας στα προγράμματα σπουδών των τμημάτων έχει γίνει ήδη γνωστή στην Ελλάδα καθώς πολλές έρευνες που εκπονήθηκαν πάνω στο θέμα συγκλίνουν προς αυτήν την κατεύθυνση (Κακούρη 1997, Κωστάκη 2001, Νικητάκης κ.α 2004, Αναστασιάδου κ.α. 2007, Korobilli et al 2008).

Επίσης, σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίου που στάλθηκε ηλεκτρονικά σε 84 ελληνικές βιβλιοθήκες στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Μαρτίου του 2004, από τους Νικητάκη, Σίτα, Παπαδουράκη και Πατικάρη (2004), *“οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες της Ελλάδας στην πλειοψηφία τους περιλαμβάνουν στις υπηρεσίες τους προγράμματα πληροφοριακής παιδείας σε ποσοστό 58,3%, έναντι 41,7%*

αυτών που δεν έχουν προσαρμόσει στις υπηρεσίες ανάλογο πρόγραμμα εκπαίδευσης". Στο 58,3% των βιβλιοθηκών που προσφέρουν υπηρεσίες εκπαίδευσης, «τα προγράμματα εκμάθησης βιβλιογραφικών ικανοτήτων προσφέρονται μέσα από διάλεξη σε ποσοστό 53%, ενώ ένα ποσοστό 43% παρέχετε μέσα από την ιστοσελίδα της βιβλιοθήκης με online εκπαιδευτικούς οδηγούς. Τέλος μόλις το 4% έχει ενσωματώσει στα προγράμματα σπουδών της σχολής μάθημα πληροφοριακής παιδείας» (σελ. 4).

Σύμφωνα με μια άλλη, πιο πρόσφατη εργασία, των Korobili, Malliari & Christodoulou (2008), που διεξήχθη μέσω ερωτηματολογίου που στάλθηκε με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σε βιβλιοθήκες της Ελλάδας και της Κύπρου το 2007, προέκυψε ότι 53 από τις 67 βιβλιοθήκες παρέχουν κάποιου είδους εκπαίδευση (79%). Επίσης «πιο συγκεκριμένα έχει προσδιοριστεί ότι πολλές βιβλιοθήκες προσφέρουν περισσότερα του ενός είδη προγράμματος εκπαίδευσης χρηστών» (σελ. 184). Σύμφωνα με τις απαντήσεις: 41 (77,3%) βιβλιοθήκες προσέφεραν ένα "πρόγραμμα προσανατολισμού", 45 (84,9 %) προσέφεραν "ένα σεμινάριο λίγων ωρών", 6 (11,3%) "ένα εβδομαδιαίο σεμινάριο", 17 (32%) "ένα πρόγραμμα ενσωματωμένο σε μάθημα", 7 (13,2%) "ένα διαδικτυακό πρόγραμμα εκμάθησης", 25 (47,1%) "την εκμάθηση ανάκτησης πληροφοριών από συγκεκριμένες πηγές" και τέλος 9 (16,9%) "ένα μάθημα ενσωματωμένο στο πρόγραμμα σπουδών".

iii. Μεθοδολογία

Η συγκέντρωση των στοιχείων για τις μεθόδους εκπαίδευσης χρηστών στα αμερικανικά Πανεπιστήμια διεξήχθη μέσω ερώτησως που απεστάλη στην Λίστα Ηλεκτρονικού Ταχυδρομείου για την Πληροφοριακή Παιδεία της Αμερικανικής Ένωση Βιβλιοθηκών (ALA ili emailing list). Η ερώτηση στάλθηκε στα μέσα Ιουνίου 2008 και οι απαντήσεις ελήφθησαν έως τις 10 Ιουλίου. Στους συμμετέχοντες στη λίστα απεστάλη μια σύντομη ερώτηση πολλαπλής επιλογής που αφορούσε τον τρόπο εκπαίδευσης των χρηστών τους. Οι πιθανές απαντήσεις ήταν τέσσερις στον αριθμό. Στην ερώτηση που στάλθηκε υπήρχε η επισήμανση ότι απευθύνεται σε βιβλιοθηκονόμους και επαγγελματίες της πληροφόρησης. Η ακριβής διατύπωση ήταν η εξής: «Ποια μέθοδο εφαρμόζει το πανεπιστήμιο σας για την εκπαίδευση των φοιτητών πάνω στις διαθέσιμες πληροφοριακές πηγές και υπηρεσίες της βιβλιοθήκης;» Οι τέσσερις διαθέσιμες απαντήσεις ήταν οι ακόλουθες:

- A. Δεν παρέχει καμία εκπαίδευση για την βιβλιοθήκη
- B. Παρέχει σύντομες εκπαιδευτικές συναντήσεις καθ' όλη τη διάρκεια του έτους μαζί με πληροφοριακά φυλλάδια
- Γ. Η βιβλιοθήκη οργανώνει τακτικά επαναλαμβανόμενα σεμινάρια (π.χ. μηνιαία)
- Δ. Η εκπαίδευση παρέχεται μέσω βαθμολογούμενου μαθήματος συγχωνευμένου στο πρόγραμμα σπουδών

Οι τέσσερις πιθανές απαντήσεις προσπαθούν να εξιχνιάσουν καταρχήν το εάν παρέχεται οποιαδήποτε εκπαίδευση από την βιβλιοθήκη, και δεύτερον εάν παρέχεται, ποια είναι η συχνότητα αυτής. Την απάντηση Β την συναντούμε κυρίως σε εκπαιδευτικά ιδρύματα που βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης μαθημάτων πληροφοριακής παιδείας, ορίζοντας συνήθως κάποιο μέλος του προσωπικού της βιβλιοθήκης ως υπεύθυνο για την διεξαγωγή ενημερωτικών σεμιναρίων κατά παραγγελία των καθηγητών. Η εκπαίδευση αυτού του είδους στηρίζεται πάντα από ηλεκτρονικά ή έντυπα φυλλάδια, που ενημερώνουν τους φοιτητές για τις πηγές και

υπηρεσίες της βιβλιοθήκης. Τα φυλλάδια αυτά μπορούν να βρεθούν είτε στην υποδοχή είτε στην ιστοσελίδα της βιβλιοθήκης. Η τρίτη απάντηση φανερώνει ένα μεγαλύτερο βαθμό δέσμευσης στην παροχή εκπαίδευσης για θέματα πληροφοριακής παιδείας, καθότι η τακτική επανάληψη των σεμιναρίων κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους προϋποθέτει την ύπαρξη ειδικευμένου προσωπικού που εργάζεται αποκλειστικά σε αυτήν την ενότητα. Στην τελευταία περίπτωση έχουμε την πληροφοριακή εκπαίδευση των φοιτητών μέσω ολοκληρωμένων εξαμηνιαίων βαθμολογούμενων μαθημάτων επιλογής ή κορμού, που σημαίνει ότι ο υπεύθυνος εκπαίδευσης αποτελεί πλέον εκπαιδευτικό προσωπικό του πανεπιστημίου με μοναδικό σκοπό την καλλιέργεια της πληροφοριακής παιδείας των φοιτητών. Η ύπαρξη αυτού του μαθήματος προϋποθέτει και την βαθμολόγηση των φοιτητών κατά την ολοκλήρωσή του.

Από την περιγραφή των μεθόδων εκπαίδευσης μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι στην ουσία η βασική διαφορά ανάμεσα σε αυτούς τους τρόπους εκπαίδευσης έγκειται στη συχνότητα των μαθημάτων. Στην δεύτερη περίπτωση έχουμε ένα μικρό αριθμό, κατά παραγγελία μαθημάτων κατά τη διάρκεια του εξαμήνου, στην τρίτη έχουμε τακτά επαναλαμβανόμενα σεμινάρια καθ' όλη τη διάρκεια του εξαμήνου, ενώ στην τελευταία περίπτωση έχουμε ένα πλήρες εξαμηνιαίο μάθημα με εβδομαδιαίες διαλέξεις. Υπάρχουν βέβαια και άλλες μέθοδοι βιβλιογραφικής εκπαίδευσης των φοιτητών που αποτελούν ενδιάμεσα στάδια των πιθανών απαντήσεων ή συμπληρώνουν αυτά, αλλά παραλήφθηκαν για χάριν συντομίας. Κάποια από αυτά είναι η προσωπική βοήθεια στους χρήστες κατόπιν ραντεβού καθώς και η υποχρεωτική εκπαίδευση των πρωτοετών φοιτητών μέσω ολιγόωρων σεμιναρίων στην αρχή κάθε ακαδημαϊκής χρονιάς.

iv. Αποτελέσματα

Οι απαντήσεις που παρελήφθησαν προέρχονται από 27 συνολικά διαφορετικά αμερικανικά ακαδημαϊκά ιδρύματα. Από αυτά τα 21 ήταν πανεπιστήμια από διάφορες πολιτείες των ΗΠΑ (77%), ενώ 6 ήταν κολλέγια (23%) (Πίνακας 1) (Αναλυτική λίστα αυτών στο Παράρτημα 1). Αν και το μέγεθος του δείγματος είναι σχετικά μικρό, μπορεί ωστόσο να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικό για τους εξής λόγους: α) περιλαμβάνει τόσο πανεπιστήμια όσο και κολλέγια β) προέρχεται από διάφορες πολιτείες των ΗΠΑ γ) οι απαντήσεις προήλθαν από πρόσωπα τα οποία εργάζονται σε ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες δ) τα πρόσωπα αυτά έχουν έμπρακτο ενδιαφέρον για τα θέματα πληροφοριακής παιδείας αφού συμμετέχουν στη λίστα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για την πληροφοριακή παιδεία της ALA, και άρα είναι πιθανό να έχουν προβεί σε ενέργειες εκπαίδευσης των χρηστών τους.

Πίνακας 1 - Απαντήσεις ανά τύπο τριτοβάθμιου ιδρύματος

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Πανεπιστήμια	21	77%
Κολλέγια	4	14%
Κοινοτικά Κολλέγια	2	7%

Από τις απαντήσεις που ελήφθησαν φαίνεται ότι οι περισσότερες βιβλιοθήκες ακολουθούν μία μόνο μέθοδο εκπαίδευσης των χρηστών τους, σε ποσοστό 59.3%. Πέντε βιβλιοθήκες (18%) ακολουθούν 2 μεθόδους από αυτές που προτάθηκαν, ενώ 6

(22%) χρησιμοποιούν 3 μεθόδους. Συνεπώς πάνω από το 40% των βιβλιοθηκών αυτών χρησιμοποιούν πάνω από μια μέθοδο εκπαίδευσης των χρηστών τους (Πίνακας 2).

Πίνακας 2 - Αριθμός μεθόδων που χρησιμοποιούνται

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Ιδρύματα που χρησιμοποιούν 1 μέθοδο	16	59.3%
Ιδρύματα που χρησιμοποιούν 2 μεθόδους	5	18.5%
Ιδρύματα που χρησιμοποιούν 3 μεθόδους	6	22.2%

Από τις μεθόδους που προτάθηκαν μέσω των απαντήσεων, 22 (81.4%) βιβλιοθήκες χρησιμοποιούν τη μέθοδο Β, τα κατά παραγγελία σεμινάρια με τη συνοδεία έντυπων και ηλεκτρονικών οδηγιών χρήσης, 10 (37%) βιβλιοθήκες χρησιμοποιούν τη μέθοδο Γ, ένα τακτικό κύκλο σεμιναρίων δηλαδή, ενώ 11 (40%) βιβλιοθήκες έχουν επιτύχει μαθήματα συγχωνευμένα στα προγράμματα σπουδών των τμημάτων (Πίνακας 3).

Πίνακας 3 Είδος μεθόδου που χρησιμοποιείται

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Ιδρύματα που δεν παρέχουν καμία εκπαιδευτική μέθοδο	0	0
Κατά παραγγελία σεμινάρια και ηλεκτρονικοί οδηγοί	22	81.4%
Τακτικός μηνιαίος κύκλος σεμιναρίων	10	37%
Μαθήματα συγχωνευμένα στο πρόγραμμα σπουδών	11	40.7%

Αυτά τα 16 ιδρύματα που προσφέρουν μόνο μια μέθοδο εκπαίδευσης των χρηστών (59%), χρησιμοποιούν κατά το πλείστον, σε ποσοστό 75% τη μέθοδο Β, ενώ οι μέθοδοι Γ και Δ ακολουθούνται σε ποσοστό 12.5% αντίστοιχα. Συνεπώς από τα ιδρύματα που ακολουθούν μια μόνο μέθοδο εκπαίδευσης, τα ενσωματωμένα στο πρόγραμμα σπουδών μαθήματα αποτελούν μόλις ένα 12.5% (Πίνακας 4).

Πίνακας 4 - Είδος μεθόδου στα τριτοβάθμια ιδρύματα με μια μέθοδο

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Κατά παραγγελία σεμινάρια και ηλεκτρονικοί οδηγοί	12	75%
Τακτικός μηνιαίος κύκλος σεμιναρίων	2	12.5%
Μαθήματα συγχωνευμένα στο πρόγραμμα σπουδών	2	12.5%

Τέλος μαζί με την απάντηση στην ερώτηση πολλαπλής επιλογής ελήφθησαν και κάποια άλλα σχόλια και παρατηρήσεις, τα πιο πολλά εκ των οποίων αφορούσαν και τη χρησιμοποίηση άλλων μεθόδων εκπαίδευσης των χρηστών. Τρεις βιβλιοθήκες πέραν των παραπάνω μεθόδων χρησιμοποιούν και τα υποχρεωτικά ολιγόωρα σεμινάρια στους πρωτοετείς φοιτητές κατά την αρχή του έτους, τέσσερις ήταν οι βιβλιοθήκες που χρησιμοποιούν επίσης και την “προσωπική βοήθεια” στους φοιτητές, ενώ τέσσερις απαντήσεις ακόμα δήλωναν ότι η βιβλιοθήκη τους προσπαθεί να αναπτύξει ολοκληρωμένο μάθημα πληροφοριακής παιδείας (Πίνακας 5).

Πίνακας 5 – Άλλα σχόλια και παρατηρήσεις που ελήφθησαν

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Ιδρύματα με υποχρεωτικά σεμινάρια στους πρωτοετείς	3	11%
Ιδρύματα που προσφέρουν προσωπικές συναντήσεις	4	14%
Ιδρύματα που προσπαθούν να αναπτύξουν ολοκληρωμένο μάθημα I.L.	4	14%

ν. Συμπεράσματα

Καταρχήν όσον αφορά το ποσοστό των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών που παρέχουν εκπαίδευση στον ελληνικό χώρο, το 2004 το ποσοστό αυτό ήταν 58,3% (Νικητάκης κ.α. 2004), ενώ το ποσοστό αυτό το 2007 ανέβηκε στο 79% (Korobili et al 2008). Η ανάλυση των απαντήσεων της έρευνας για τις αμερικανικές βιβλιοθήκες μας δίνει ένα ποσοστό 100% των βιβλιοθηκών που παρέχουν κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης. Στη συνέχεια όσον αφορά το πλήθος των μεθόδων εκπαίδευσης που χρησιμοποιούνται από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, η έρευνα μας έδειξε ότι στις ΗΠΑ πάνω από το 40% χρησιμοποιεί περισσότερες από μία μεθόδους. Σχετικά με το φαινόμενο αυτό όμως για τον ελληνικό χώρο δεν έχουμε ακριβή στοιχεία ώστε να κάνουμε συγκρίσεις, αλλά όπως αναφέρεται στους Korobili et al 2008 *“έχει προσδιοριστεί ότι πολλές βιβλιοθήκες προσφέρουν περισσότερα του ενός είδη προγράμματος εκπαίδευσης χρηστών”* (σελ. 184). Άρα αυτή η τακτική είναι γενικά συνήθης στα πανεπιστήμια και ακολουθείται και στις δύο χώρες.

Όσον αφορά τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την εκπαίδευση των χρηστών, τα στοιχεία από τον ελληνικό χώρο μας έδειξαν ότι το 2004 *«τα προγράμματα εκμάθησης βιβλιογραφικών ικανοτήτων προσφέρονται μέσα από διάλεξη σε ποσοστό 53%, ενώ ένα ποσοστό 43% παρέχετε μέσα από την ιστοσελίδα της βιβλιοθήκης με on-line εκπαιδευτικούς οδηγούς»* (Νικητάκης κ.α. 2004). Στην πιο πρόσφατη εργασία των Korobili et al (2008), προέκυψε ότι το 84.9% των βιβλιοθηκών παρέχουν ολιγόωρα σεμινάρια εκπαίδευσης χρηστών, αλλά λόγω της απαρίθμησης πολλών μεθόδων δεν μπορούμε χρησιμοποιήσουμε τα στοιχεία για να εξαγάγουμε συμπεράσματα για την συχνότητα των μαθημάτων. Στις βιβλιοθήκες των ΗΠΑ που συμμετείχαν στην έρευνα, το 84% αυτών χρησιμοποιούσε τη διεξαγωγή σεμιναρίων με την συνοδεία οδηγών, ενώ τον τακτικό κύκλο επαναλαμβανόμενων σεμιναρίων χρησιμοποιούσε το 37%, στις περισσότερες των περιπτώσεων συνδυάζοντας αυτά μεταξύ τους ή με κάποια άλλη μέθοδο εκπαίδευσης.

Τέλος, στην προσπάθεια εξαγωγής συμπερασμάτων για το κατά πόσο έχει προχωρήσει η ενσωμάτωση του μαθήματος της πληροφοριακής παιδείας στα προγράμματα σπουδών των τμημάτων, το συμπέρασμα είναι ότι τα αποτελέσματα διαφοροποιούνται ελαφρά στις 2 χώρες. Ενώ η έρευνα των Νικητάκη κ.α. (2004) είχε δείξει ένα πολύ μικρό ποσοστό (4%) μαθημάτων ενσωματωμένων στα προγράμματα σπουδών των τμημάτων, η έρευνα των Korobili et al (2008) έδειξε ότι αυτό το ποσοστό είχε ανέβει στο 16.9%. Στις απαντήσεις που ελήφθησαν από τα ακαδημαϊκά ιδρύματα των ΗΠΑ το ποσοστό αυτό ήταν στο 40.7%. Αν και η διαφορά του 14% σίγουρα δεν είναι αμελητέα, παρόλα αυτά δεν αρκεί για να συμπεράνουμε ότι οι ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες υστερούν σημαντικά έναντι των αμερικανικών στο θέμα της ενσωμάτωσης μαθημάτων πληροφοριακής παιδείας στα προγράμματα σπουδών. Εντούτοις, κάποιος θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι παρά την αυξανόμενη αναγνώριση του ρόλου της πληροφοριακής

παιδείας στην ακαδημαϊκή κοινότητα και ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, σήμερα γενικά παρατηρείται ένα μικρό ποσοστό ενσωμάτωσης σχετικών μαθημάτων στα προγράμματα σπουδών των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και στις δύο χώρες.

vi. Βιβλιογραφία

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ, Α. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ, Ι. & ΣΤΟΥΜΠΗ, Α. 2007. *Η Πληροφοριακή Παιδεία στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση : Σύντομη επισκόπηση και προτάσεις*. [4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εκπαιδευτικών ΤΠΕ, Σύρος.]
- ΚΑΚΟΥΡΗ, Μ. 1997. *Νέο μοντέλο για την εκπαίδευση χρηστών στις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*. [6^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα]
- ΚΩΣΤΑΚΗ, Α. 2001. *Πληροφορητικός Γραμματισμός: Δημιουργώντας Αυτόνομους και Κριτικούς Διαχειριστές της Πληροφόρησης για τον 21ο αιώνα*. [10^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Θεσσαλονίκη.]
- ΝΙΚΗΤΑΚΗΣ, Μ. ΣΙΤΑΣ, Α., ΠΑΠΑΔΟΥΡΑΚΗΣ, Γ. ΠΙΤΗΚΑΡΗΣ, Θ. 2004. *Πληροφοριακή παιδεία και αυτοδύναμη μάθηση*. [13^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Κέρκυρα.]

ΑΓΓΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ALEXANDRIA PROCLAMATION, 2006. A High Level International Colloquium on Information Literacy and Lifelong Learning, IFLA. Available from: <http://www.ifla.org/III/wsis/High-Level-Colloquium.pdf> [3 Dec 2008].
- AMERICAN LIBRARY ASSOCIATION, 2008. Available from <http://www.ala.org> [5 Dec 2008].
- GIBSON, C., 2004. Information literacy develops globally: The role of the national forum on information literacy. *Knowledge Quest*. 42 (4): 16-18.
- HARDESTY, L., SCHMITT, J., TUCKER, J., 1986. *User instruction in academic libraries: A century of selected readings*. Metuchen, NJ: Scarecrow Press.
- INFORMATION LITERACY, 2008. EDUSERV. (Available from: <http://www.informationliteracy.org.uk>) [5 Dec 2008]
- KENNEDY, J. R., Jr., 1986. Integrated library instruction. In: HARDESTY, L., SCHMITT, J., TUCKER, J., 1986. *User instruction in academic libraries: A century of selected readings*. Metuchen, NJ: Scarecrow Press, pp. 231-242.
- KOROBILI, S., MALLIARI, A. & CHRISTODOULOU, G., 2008. Information literacy paradigm in academic libraries in Greece and Cyprus. *Reference Services Review*, 36(2): 180-193.
- LEE, R.E., 1985. *Continuing education for adults through the American public library, 1833-1964*. Chicago, American Library Association.
- LIBRARYINSTRUCTION.COM, 2008. Available from: www.libraryinstruction.com [5 Dec 2008].
- LUTZKER, M., 1990. Bibliographic instruction and accreditation in higher education. *College and Research Library News*. 51: 14-18.
- NATIONAL FORUM ON INFORMATION LITERACY. 2008. Available from: <http://www.infolit.org> [3 Dec 2008].
- UNESCO. 2003. PRAGUE DECLARATION: *Towards an Information Literate Society*. Available from: <http://portal.unesco.org/ci/en/files/19636/11228863531PragueDeclaration.pdf> [3 Dec 2008].

- ALA, 1989. Presidential Committee on Information Literacy: *Final Report*. Available from:
<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm>
[3 Dec 2008].
- ROTHSTEIN, S., 1955. *The development of reference services through academic traditions, public library practice and special librarianship*. Chicago: Association of College and Research Libraries.
- SALONY, M.F., 1995. The history of bibliographic instruction: changing trends from books to the electronic world. *Reference librarian*, 51/52: 31-51.
- THOMAS, N.P., 1999. *Information literacy and information skills instruction: applying research to practice in the school library media center*. Englewood, CO: Libraries Unlimited Inc.
- THOMAS, N.P., 2004. Information literacy initiatives in higher education: origins, options and observations. *Advances in Library Administration and Organization*, 21: 257-266.
- VIRKUS S., 2003. Information Literacy in Europe: a literature review. *Information Research*, 8 (4):1-52.
- WEISS, S., 2005. The origins of library instruction in the United States, 1920-1900. *Research Strategies*, 19: 233-243.
- WIKIPAIDEIA. 2008. Results from search with terms "information literacy". Available from: www.wikipedia.org [4 Dec 2008].

Παράρτημα 1 - Πανεπιστήμια από τα οποία παρελήφθη απάντηση

1. Tufts University
2. George Mason University
3. Washington State University
4. University of Pittsburgh
5. Texas A & M International University
6. University of Saint Mary
7. California State University - Dominguez Hills
8. California State University - San Marcos
9. University of Illinois at Urbana-Champaign
10. Idaho State University
11. McGill University
12. Southern New Hampshire University
13. Wilmington University
14. East Carolina University
15. Dakota State University
16. San Diego Mesa University
17. Virginia Polytechnic Institute and State University
18. University of South Florida Sarasota Manatee
19. Immaculata University
20. University of Houston-Clear Lake
21. Louisiana State University
22. Richard Stockton College , New Jersey
23. New College of Florida
24. Grossmont College
25. Florida Institute of Technology
26. Austin Community College
27. San Diego Community College